

LÉNÁRD-BREVIÁRIUM

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: DR. BERTA GYULA

Lénárd az orvoslásról

Psychológia-psihiátria – Páciensek –
Orvosok – „Orvosok” – Orvoslás – „Orvoslás”
„Kollégák” – Praxis – Orvostudomány -- Betegségek

Psychológia-psihiátria

Nem boncolok lelket, az a gyanúm, hogy a lélekelemzés éppolyan keveset mond a lélekről, mint az oxigén-, hidrogén- és szénatomok a kenyérről, mely belőlük áll. (VVV)

Egy **modern pszichológus** új tesztvizsgálatot ajánl a régiek mellé: fát rajzoltat, s ennek alakjából, ágaiból, gyümölcseiből, leveleiből és gyökereiből következtet az illető lelki alkatára. Én egy lassú, de sokkal biztosabb eljárást ajánlanék, s itt, az inhambui úton nem volna nehéz alkalmazni: hagyd, hogy a kísérleti személy annyi és olyan fát ültessen, amilyet akar. Ápolja őket húsz-harminc évig, vigyázzon rájuk . . . s nem lesz nehéz megmondani, milyen ember. (VVV)

Volt **korunknak egy nagy lélekgyógyásza**, aki beszélgette, gyóntatta betegeit. Biztos sokaknak segített. Jót tesz a betegnek, ha valaki meghallgatja. A kezelésnek talán csak az a hátránya, hogy az orvos betegszik bele, hacsak nem süket, mint az a világhírű pszichoanalitikus, aki pacienseinek azt mondta: "Öntsd ki a szívedet, fiam" - és tüstént kikapcsolta hallókészülékét. Mások azt parancsolják az orvosnak, beszéljen, beszéljen addig, amíg a beteg nem hallgat többé neurózisára. Én a két iskola előnyeit összesítve azt ajánlom, hogy se az orvos, se a betege ne beszéljen. (VVV)

A lélekbúvárok tiltakoznak az ellen, ha valaki egy embert egy jelzővel jellemez. Szerintük senki sem egyszerűen "csirkefogó" vagy "hülye". Mindeniben megvan minden tulajdonság, csak az arányok változnak. A pontos analízis végül csupa egyforma jó vagy egyforma rossz embert mutat ki. A lustában egy kicsit több a gátlás, a rablógyilkosból hiányoznak bizonyos gátlások, a tömeggyilkos szegény, paranoiás szadista, de mindenki ártatlan (ENLH)

A remeték nem szenvednek neurózisban. A trappista barátok ezt már évszázadok óta tudják: hallgatni, és sajtot gyártani, hallgatni, és erős szeszeket párolni, a lélek egyensúlyához vezet. Hogy a kolostor falai vagy a fák fala őrzik-e a csendet, az mindegy.

A kolonisták nagyokat hallgatnak. Nem regényalakok, akik vég nélkül beszélgetnek egymással, vagy arra gondolnak, mit mondanának, ha egy távoli személy közel lenne. Hallgatnak, mert kapálás közben nehéz beszélni. Hallgatnak, mert már mindent elmondtak egymásnak, mert kis szókincsükkel takarékoskodni kell. És ha napokig, hetekig hallgatnak, lelki sebeik begyógyulnak. (VVV)

Egy koponyában fél tucat személyiség is elfér, s aki azt mondja, hogy ismer valakit, már téved. A Habsburg-címer kétfejű sasa ritka becsületes madár volt . . . az ember egyfejűségével

szokta rejteni több fejű természetét. S százfejű hidra legyen az a lélekbúvár, aki annyira azonosítja magát az emberekkel, hogy megérti őket. (ENLH)

Téved az a lélekbúvár is, aki egy koponyát lát, és egy személyiséget akar részeire bontani! Sokan férnek el egy agyburkolat alatt! S mint a tömegszálláson: semmi baj, amíg a személyiségek megférnek. Az sem baj, ha akad erkölcsös polgár és felelőtlen kéjenc, zseniális szobrász és lusta disznó, érett művész és füllentő kisfiú az egy agyban honos személyiségek között. Baj, ha az egyik személyiség diktatúrája elnyomja a többit, ha a száz közül egy - revolverrel a közös szívbe lő, vagy ha ketten kétfelé árulják a köztulajdonú testet.

Az összefolyó dédszülőkön kívül vannak csökönyös individualisták, akik száz év leforgása alatt még nem engedtek elveikből, nem bocsátottak meg semmit, és a közös unokában sem állnak szóba a nekik be nem mutatott társosókkal. Kiengesztelhetetlen nagyanyák élnek még egy életet, egy megegyezni kívánó férfiban. Fából faragott koldus áll a hajlékony táncosnőben, elporladt és mégis eleven táncosnő a komor kórboncnokban. Lehet, hogy egy fél életen át az apa parancsol fiában, hogy aztán átengedje uralmát az anyának, míg végre egy dédapa az asztalra csap, átveszi a hatalmat, és sírjáig kíséri az unokát, aki nem látta, nem ismeri, nem tud róla, de még gyorsan átveszi vonásait is, mielőtt a szobrász megvenné a halotti maszknak szánt gipszet. (ENLH)

A világ legtermészetesebb dolga, hogy az ember arról beszél, ami fáj. Az európai a hatalmon levőkről, a rákbeteg áruló szervéről beszél, s **az orvosi gyógykezelés első lépése a meghallgatás**. Én történeteket szeretek hallani, és ha megsejtettem a diagnózist, már nem szívesen hallgatom azt, ami csak azt bizonyítja, amit tudok. Ezért vagyok rossz pszichológus....(R1943)

Ritkán írok fel gyógyszert a betegeimnek. Azt mondom nekik: nézzék az eget, nézzék a világot a hegy csúcsáról – és ettől sokan meggyógyulnak. (Lynne Sachs: Az utolsó boldog nap c. filmjéből).

Páciensek

Dahl úr hozza öreg anyját: "Húsz év óta lábfekélye van! Hogy fáj! Milyen büdös!" A hat gyerek nem akarta megfizetni a kezelést, de most már senki sem állja a házban. A genny átüt a kötésen, a legyek ellepik; s a hullaszag! Elkezdem a kezelést, az eredmény meglepő: a soha meg nem érintett sebek hálásan gyógyulnak, a szélük kisimul, a felületek tisztulnak, hat hét alatt minden rendbe jöhetne. De nem jár kezelésre. Múlik az idő. Egyszer meglátom a fiát. "Mi van az anyjával? Miért nem jön?" "Semmi szükség rá. Fájni ugyan még fáj a fekély, még nyitott, de már nem büdös." (VVV)

Itt lakik **Habakuk**, a kárpitos és lószerszámkészítő. Kis autóján bőröket hoz a cserzőtől, és betegeket szállít a kórházba. Orvosi tevékenységem zavarja ez utóbbi keresetforrását, és buzgón magyarázza szomszédainak, hogy a kórház bizony jobb kezelést nyújt. Csak késő este hozta hozzám a feleségét, amikor csalánkiütése volt, mert nem akarta, hogy más is meglássa. Értem Habakukot. Megtanultam, hogy a homo oeconomicust érdekei vezérlik, s ennek jóhoz-rosszhoz semmi köze. (VVV)

Máskor **egy fiatalember** hívott anyósához. A gyomorrák már odáig sorvasztotta, hogy a Halál a kisujján elvihette volna. "Ne adjunk neki legalább egy altatót?" - kérdeztem. Azt felelte: "Nem kell. Mi mindnyájan olyan jól alszunk, hogy éjjel nem is halljuk a nyögését." (VVV)

Pachinger Jancsi, amikor első feleségéről emlékezve mesélte: "Alig volt húszéves. Mielőtt megbetegedett, semmi baja sem volt. Előző nap jól volt, másnap már nem. Úgy nézett ki, mint az influenza, de talán mégsem az volt, mert egyszerre csak meghalt." "Borzasztó, nagyon sajnálom, Pachinger úr" - mondtam én. "Már van új feleségem, ő is jól kapál" - vigasztalt. (VVV)

Jurics úr szíve s a politikai helyzet megbízhatatlanok - de tagadhatatlan, hogy vannak reményteljes pillanatok is. Néha egy percre minden jobbra fordul, reménykedünk. Néha úgy tűnik, hogy nincs már levegő a szobában.

Sajnálom Juricsot. .... saját szíve tagadta meg a szolgálatot. Ezellen nincs szérum s ellenméreg. Nem lehet harcolni ellene. Ezt csak szépen, nagyon óvatosan lehet megérinteni, visszaédesgetni a még hű szervek seregébe.

Ha jó napja van, megbocsát szívének....Elhagyta a fia, a lánya s a szíve. Ez ellen nem elég a digitalis meg a coramin. Ha panaszkodni tud, akkor már jó napja van. (R1938)

....**Elza asszonyt és Francescát** nagy munkában találom: fűrészszel és csatabárrdal próbálnak térben szétválasztani egy hatalmas sonkacsontot. Nem megy. "Momento - mondom, arra gondolva, hogy Eiselsbergnél vizsgáztam sebészetből. - Majd én!"

Attiliótól kérek egy zsilettpengét, és a sebészet szabályai szerint nekilátok. Ők egészen hamis helyen kezdték. Megtalálom a ligamentum lateralét, bevágok a meniscus felett. Egy pillanatra úgy tetszik, mintha a páciens élete a késemtől függne. Az ízület már nyitva van, a két csontot már csak a belső szalagok tartják - az operáció sikerült. Egy percig tartott.

Máig is ez maradt legnagyobb sikerem. Életmentő operáció volt - az én életemet mentette meg: délután Francesca feljön a portásnédtől: nem tudnék-e az unokatestvérének intravénás kalciuminjekciót adni. Az orvos huszonnégy injekcióból álló erősítő kúrát ajánlott neki. Egy lírát fizet az injekcióért. Egy líra, az öt darab pizza. Sakk az éhhalálnak.

- Jól van. Mikor kezdjük

- Holnapután. Itt a címe. Rögtön a Regina Coeli mellett. Egy új páciens! Ez megnyugtató.

... (R1938)

Felfújom a mandzsettát, tapogatom az eret. Ejnye! Az ósdi skatulya skálája alig ér fel ennyire. Vérnyomása 255.

- Nos?

- Magas, **Monsignore**. Meglehetősen magas.

- Ez mit jelent?

- Jó lesz vigyázni, Monsignore! A szivarok! (Nem merem mondani, hogy szedjen depressint.)

- Oh la la! Egypár szivar! A francia követség egyik titkára nekem hozatja Havannából.

Nem is szívok annyit. Négyet-ötöt.

- Ez nem sok. Évente?

- Mais non! Naponta.

- Akkor sok. A szív számológép. Szépen összeadja a napi adagot, és pár év múlva benyújtja a számlát. Ezeröttszáz egy évre, nem kevés!

- Mit csináljak?

- Maradjunk annál, hogy négy-öt szivar évente.

- Maguk orvosok is azt mondják, hogy a lemondás mindig a legjobb orvosság. Szeretném tudni, mit tiltottak meg Amerika felfedezése előtt.
- Akkor még nem volt vérnyomásmérő!
- Tudja, mit? Lemondok arról, hogy még egyszer megmérsem. De ettől eltekintve nézzen fel alkalomadtán (R1938)

1938 végén a **szulfamidok** lassan megjelentek a köztudatban is. Legenda kísérte őket: a tojás méreggé változtatja a fehér port. Még tojásos tésztát sem szabad aznap enni. Ez a titokzatos antipátia nagyban növeli az új szer nimbuszát. A tapasztalatlan orvos előírja a gyógyszerert, és csodálkozik, ha nem használ. Nem gondol arra, hogy a páciens a biztonság kedvéért hashajtóval vette be! (R1938)

Nézem betegeimet, beszélgetek velük, szeretem, hogy emberekhez szólok, akik egy fokkal emberibbek, mert még a mindennap egyenruháját is levetették, és ott vannak, ahol legszentebb gondolataik születnek: ágyukban. Idézhetem barlangkutató kollégámat, Nostradamust: "Az ember alapjában véve barlanglakó. Háromszázezer évig lakott barlangban, háromezer éve van háza." (R1943)

Orvosok – „Orvosok” – Orvoslás – „Orvoslás” „Kollégák”

Sokoldalúnak kell lennem; elődöm még sokoldalúbb volt. Homeopatikus szereket árult, banánt, pálinkát, szövés hibás törülközőket, "bikaport" egykedvű tenyészállatok számára, és kiterjedt tojáskereskedelmet üzött. **Doktor Rube** lübecki volt, a német matrózok nyelvét beszélte, annál is inkább, mert orvosi praxisát egy cirkálón kezdte. Rube házában élek, tevékenysége következményeit viselem. Akik csalódtak benne, abban sem bíznak, aki a házában lakik. (VVV)

Megvettem **Rube** porlepte skatulyáit, házilag kotyvasztott kenőcseit, homeopatikus szemeteit, boszorkánykonyhaszerű laboratóriumát, virsli- és egyben fecskendőfőzőjét, nem törődve se a nevetségesen magas árral, se azzal a ténnyel, hogy rögtön a szemédtombra kerül az egész förtelmes gyűjtemény, mert tudtam, hogy csendet, hűvös estéket és az eljövendő évek minden napjára édes, langyos tejet veszek. (VVV)

....**Rube** fütyül a legendájára. Neki mindegy, ha elmesélik, hogy járt tojást lopni, hogy tanította kutyáját csirkelopásra . . . én vagyok az, aki tettei következményeit viseli. "Biztosan puszipajtása volt, azért adta el neki patikáját". "Az egyik olyan, mint a másik . . ." Ilyeneket mondanak jó svábjaim. Nagy ívben kerülnek a házat, ahol valaki egyszer már gorombáskodott velük. A gyerekek már az ajtóban ordítanak, a takarékos Rube tompa tüire emlékezve. Mégis hálásan gondolok nem-mindennapi kartársamra. Ő, aki a törvényesség határvidékein jártas, tanított meg arra, hogyan lesz az európai orvusból brazil vidéki patikus! (VVV)

Irigylem a Tenente Gregorió-i orvost, aki egy kukkot sem ért németül, s ezáltal elkerüli a szükségtelen vitákat. Logikusan gondolkozva, sváb parasztlányt vett el, akivel sohasem fog vitatkozni, s aki egy csapásra a fél völgy sógorává, nagybácsijává, komájává tette. **Dr. Felix** is visszakívánkozik a városba, ő is meg akar gazdagodni.... Ha franciául tudna, azt mondanám, dr. Knockot ("Az egészséges ember az a páciens, aki nem tudja, hogy mi a baja.") vette példaképül. Módszereit nem utánozhatom, de feljegyzem elveit ifjú kartársaim okulására:

1. A paciens négyóránként injekciót kap, hogy tudja, miért van a kórházban.
2. Nem operált paciens legalább egy hétig marad bent, az operált négy hétig.
3. A császármetszés pótolja a szülészeti ismereteket.
4. A vakbél éppen perforáció előtt áll, ki vele!
5. Ha valami baj történt, megduplázni a számlát, nehogy a paciens azt higgye, hogy rossz az orvos lelkiismerete.
6. Aki nem fizet, addig marad a kórházban, s addig kapja az injekciókat, amíg a hozzátartozói kiváltják.

Ez az utóbbi elv néha nehézségekhez vezet: egy idősebb embert az oszlás előrehaladott állapotában saját költségen kellett eltemettetnie, és két gyereket - egy feketét és egy fehéret - örökbe kellett fogadnia, mert senki sem jött értük. Ám ezek az apróságok nem zavarják a nagyvonalú tervet. (VVV)

Dr. Felixhez tanácsolom reménytelen eseteimet. Az agonizálókat buzgón röntgenezi. A hozzátartozók örülnek, hogy minden lehető megtörtént, dr. Felix örül, mert minden röntgenkép egy lépés a város felé, s én is örülök, mert jót tesz a statisztikámnak; hogy az én pacienseim nem halnak meg. Így szent a béke.

Dr: Felixet a város vonzza; jobban mondva, az a téglá- és betonhalmaz, mely sivatagi hangulatú, gyorsan nőtt európai fővárosokra emlékeztet. Neki elég, ha átvilágíthatja a haldoklókat. Én itt szeretnék élni és meghalni, inkább a házakba, a lábosokba, a fiókokba világítok, hogy többet tudjak meg az emberekről, titokzatos környezetemről. (VVV)

Még mielőtt elérném a bambuszokat - függönynek ültettem legelőm és a poros országút közé -, elhaladok a bába háza előtt. Mondhatnám, a völgy szülészeti klinikája előtt, mert néha két-három asszony is nyög az ütött-kopott faházban, a körtefák és az istállók között.

Plinzné akkor kezdte tevékenységét, amikor még nem voltam itt, abban az időben, melyből kevés írott okmány maradt fenn, úgyhogy csak fenntartással közlöm történetét..... Ifjúkorában a kórházban szolgált, padlót sikált, szülésekhez meleg vizet hordott, és megfürdette az újszülöttet. Most családjának új bevételi forrásra volt szüksége: vett egy nagy ollót a köldökzsinór átvágására, hozzá egy köteg erős madzagot, és megkérte fiát, aki suszter, hogy írja azt, hogy *Bába*, egy darab régi deszkára. ....

Plinzné megtanult az ollóval bánni, elválasztani az újszülöttet az anyjától. És megtanult még egy varázsigét is. Azt, hogy *bencelin*. A suszter felírja egy darab újságpapír szélére, és az autóbusz meghozza a penicillint a Tenente Gregorió-i patikából. A gyerekek *bencelint* kapnak, mind a százféle influenza ellen: a külső és a belső, a gyors és a lassú meg az ellen, amelyik "a mirigybe ül, és elrontja az étvágyat". A *bencelin* erősít, és vért ad, ha nem használ, akkor biztos, hogy valami gonosz varázsló küldte a bajt. Akkor le kell menni a barátnőjéhez, a Mirador-serra alatti völgybe. A barátnő az átokkal sújtott barmokon is segít. Mindent rendbe lehet hozni. .... Plinzné immár elismert influenzaszpecialista..... (VVV)

A Plinz-féle szülészeti klinika látogatása számomra ritka, feledhetetlen élmény volt.

Kisfiú koromban egy téren játszottam, melynek sarkából egy fehér márványférfi nézett le a gyerekekre. Rövid körszakállával, bajuszával anyám családi albumjának nagybácsi figuráira hasonlított. Egy nagyon furcsa - két nagyon furcsa - neve volt: "Semmelweis" és "Ignác". Nem lovagolt, mint más szoboralakok, szobra alapján sem volt oroszán, hanem kisgyerekek. Ha megkérdeztem, miért kapott szobrot az a bácsi, azt hallottam, hogy mert a kézmosást ajánlotta.

Nem láttam be, miért kapott ezért szobrot, örök dicsőséget. Minden bácsi, néni, nevelőnő ajánlotta a kézmosást. A felnőttek rendszerint akkor ajánlották, amikor éppen a legjobb játékban volt az ember.

Csak sokkal később tanultam meg, miért állt ott Semmelweis Ignác szobra . . . és megértettem, hogy a szobor túlélte püspökök, tábornokok, tengernagyok képmásait, és tovább mosolyoghatott, amikor a többi talapzaton üres székek, csizmák vagy semmi sem maradt. (Nam quae saxo struuntur, si iudicium posterum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur* - mondja Tacitus.) {Ha az utókor ítélete gyűlöletté válik, a kőből faragott emlékeket úgy lenézik, mint a sírhelyeket.}

Ma, a Plinz-féle klinikán tett látogatásom után néha úgy vélem, hogy a furcsa nevű ember túlzott. . . Plinzné. . . még ha dr. Semmelweis személyesen, fehér márványban jönne is, és elmondaná, hogy a kézmosás szerencsét hoz, még akkor se hinné el. "Az embernek azért van köténye, hogy beletörülje a kezét! Talán nem?" (VVV)

A jó szerencse nem az ajtón sétál ki és be . . . de a tyúkok igen. Jönnek, és megnézik azokat, akik ilyen fájdalmasan költik ki a csirkéiket! Ha pedig **Plinzné** szülésznői tevékenységét megszakítja, hogy megetesse malacait (mert rendnek muszáj lenni!), csak a butább malackák kerülnek meg a házat, a ravaszok már ismerik az utat, és vígan kuncogva egyenesen szaladnak a házhoz és a nyitott ajtón keresztül a moslékosvödörhöz. Ha mind jóllaktak, és a hátsó udvar újra ki van söpörve, Plinzné újra visszamegy a szülő asszonyokhoz.

A suszter, aki *bencelint* ír, taktusban kopog a kaptafán, "türelem, türelem rózsát terem!", és "meglátja, fiú lesz!" kiáltja Plinzné. Az urubuk, a dögkeselyűk türelmesen várják az istálló tetején, hogy méhlepény repüljön az udvarra, a Kannafejő a konyhában szívja szalmaszivarját, hogy távol tartsa a gonosz szúnyogokat; a vén papagáj várja, hogy kitisztítsák ketrecét (de nem lehet mindent egyszerre csinálni, és a két tehenet is meg kell fejni).

Valahányszor elmegyek a ház előtt, azon gondolkodom, érdemes-e kezét, sőt még padlót is mosni . . . Miért hazudni az újszülöttnak élete legelső pillanatában? Talán tiszta világba került? Fehér ágyacskában fog hálni? Fátylon keresztül fognak rálehelni? Ilyesmiket gondolhat Plinzné is, ha az asszonyoknak kávé, a malacoknak főtt aipigyökeret visz. Kezeit hátul a kötényébe törli, és lelkiismerete tiszta. (VVV)

A bábaasszony (kilencvenéves apját, aki még, a cár hadseregében szolgált, a tiszta szesz tartja életben) mindent tud: csak ránéz az újszülött kezére-lábára, s pontosan megállapítja, ki volt az apja; volt, hogy jobban tudta, mint az anya maga. A titkok csak kilenc hónapig élnek – szokta mondani. (ENLH)

Königné fenn a Serrán bábáskodik is: megtanult injekciót adni, ismeri a kukachajtó szereket, és ha jön, mindig akad megbeszélni való probléma, mindig szüksége van valami kenőcsre, reuma-tablettára. Beülünk a patikának nevezett pincerészbe konzíliumra.

Bevallom, kettőnk közül Königné a sikeresebb orvos. Praxisa az enyémnél sokkal jobban megy. Az embereknek, s pláne az asszonyoknak, több bizalmuk van ahhoz, aki az ő sorukból került ki. És valahogy így argumentálnak: "Hogy az a fene tudja, honnan jött pofa, tanult-e vagy sem, azt nem tudjuk. De a Königné már rég kiszedte belőle minden titkát az szent." (ENLH)

Kollégámnak tisztelem **Könignét**. Nincs diplomája? Galenusnak, Paracelsusnak sem volt. Az az orvos, aki segít. Königné penicillinnel, novocainnal, egy görcsoldóval több emberen és többet segít, mint diákkorom dicsfényes bécsi professzorai: óriási könyvtárak álltak mögöttük, a kezük üres volt. A bölcsesség maga ült velük a katedrára. Volt, aki egy szemeszteren keresztül mindennap érdekesítő előadást tartott a tüdőgyulladásról. A betegek priznicet, szíverősítőt és szép rózsaszín decoctum radice primulae veris kaptak: ez utóbbi hatása inkább a hangzatos nevének múlt. A professzorok festő ecsetjére méltó fejet hordtak, udvari tanácsosi címet viseltek, de még Ferenc Józsefnek is csak annyit tanácsoltak, hogy bízson

Isten kegyelmében. Königné, ha hívják, háza falához támasztja a kapát, mezítláb átvág az erdőn, ha jararacakígyót lát az ösvényen, letör egy gallyat, s agyonveri, és meggyógyítja betegét. Különb is eleget boncolt: disznót, bárányt, birkát . . . igen tiszta fogalmai vannak az emlősök szerveiről. Sokat tapasztalt, érdeklí az orvostudomány. Egenrangú kartársam. Ez már összeköt. (ENLH)

....egy fontos tényt megtanultam: **az orvostudomány** csak képleteiben, elvont elveiben nemzetközi. A **betegágy mellett nagyon is nemzeti**. Igen helyes berendezés, hogy a külföldi diplomát nem fogadják el: ezt itt a patikában jobban megtanulom, mintha az egyetlen babérkoszorút, laureát szereztem volna.

Minden kezelés az orvos és a beteg együttműködése. Nem lehet úgy kezdeni, hogy az ember filozófiaórát ad a betegnek. A lázas olasz hashajtót kér. Fülét vörösre gyújtja az orbánc, a nyaka feszül az agyhártyagyulladásban, de belére haragszik s az orvosra, aki még azt sem tudja: "Qui bene purgat, bene curat." (Jól gyógyít, aki jól meghajt.) A patikus egytől tízig számozott meg egy fióksort, és sok időt takarít meg, ha jönnek az asszonyok: "Hashajtót egy ötéves fiú számára! Kiütése van."

A kiütés rossz vért jelent, hashajtót igényel. A rühről évszázadok óta tudják, hogy a test nedveinek rossz vegyülete kis állatkákat hoz létre a bőr alatt. Erre is a hashajtó jó. Tavasszal eleve jó, lehetőleg vértisztító kúrával egybekötve. Így aztán nem csoda, hogy a fasiszták ricinusolajjal kezelték azokat, akiknek liberális felfogásában minden bizonnyal beteges tünetet láttak.

A gyulladást Galenus kifejezésével calornak nevezik - ez okozza a száj apró sérüléseit, a hasfájást, és egyik alfaja a riscaldo, a húgycsőgyulladás. A szív "aprókat füttyent", ha beteg. A pleura egy külön, veszedelmes betegség. Az ízületi fájdalmakat a hangyasavak okozzák, melyeket bizonyos sókkal ki lehet mosni. A köhögés ellen szirup kell. A gyengeséget s idegkimerültséget, melyek fáradtságban s csökkent munkakedvben nyilvánulnak meg - tehát igen sűrű betegségek -, erősítő kúrával kezelik: kalciumot, vasat és vitaminokat kell az érbe fecskendezni, mert a szájon átmenve elveszítik csodálatos hatásukat.

Jaj annak, aki ezeket a dogmákat meg merné támadni! Tekintélyét veszti, még ha hófehér is hosszú szakála. (R1938)

Az orvos már lassanként ügyis eltűnik a csodaszerek mögött; jaj neki, ha nincsenek gépei. A röntgengép és a besugárzókészülék képviseli az orvostudomány misztériumait. "Átvilágítani" az a szó, amely a legtávolabbi völgyekben is jelent még valamit. "A fiam nem tanul, át kell világíttatnom a fejét - mondta egy anya. - A gyerekekne fáj a hasa, az orvos átvilágította, és meglátta, hogy a banán, amit evett, éretlen volt." Nekem nincs ilyen gépem. "Rio do Sulban van egy besugárzókészülék. Az orvos csak beállítja, hogy milyen betegséget akar meggyógyítani, mint ahogy a rádiónál az állomást, és már el is sugározza őket." "A kórházban van egy gép, az kihúzza a vérnyomást. - Az, aki ezt mesélte, hozzátette: - Saját szememmel láttam." A technika csodáiba vetett hit, a sötét szobától való megilletődés, a felvillanó fények varázsa nem zárja ki a régmódi csodák erejét. Még hatnak a varázsigék és a ráolvasás. Ősnémet és ősafrikai vallások egybevágának: a varázsigék gyógyítják az orbáncot, a ráolvasásnál jobb nincs a fejfájás ellen. (VVV)

A vakbeleket, pontosabban a vakbél processus vermicularisnak nevezett függelékét, melyet az isteni előrelátás a sebészek vizasztalására teremtett, Tenente Gregorióban gyűjti kartársam, tekintet nélkül arra, hogy már megbetegedtek-e, vagy talán csak a távoli jövőben betegeznének meg.

.... Gregorióban, a hegyoldalon van a kórház. Onnan is látni, ha az autóbusz megáll lenn, a szálloda előtt. Az ottani orvos nagymestere volt a távdiagnózisnak. Barátjával, a betegápoló-

asszisztens-titkárával az ablakban lógott, ha egy autóbusznyi segélykereső baktatott hegynek fel.

- Kinek szedjük ki a vakbelét?
- Annak a kövérnek!
- A petefészket?
- Annak a néninek, a nagy szatyorral.
- Jó, akkor megvan a mai program!

A páciens csak az óvhatta meg a késtől, ha rosszul felelt a vizsgáló orvos első kérdésére:

- Hány tehene van?

Ha nem volt, három napra lefektették. De két tucat injekciónál egyebet nem kapott. Akinek még tehene sincs, az nyomorult, éhenkórász dohányföldi, csak cipelje tovább azt a nyavalyás, kukacos függeléket! - De ha úgy felelt, hogy "tizenkettő", akkor semmi kétség sem volt afelől, hogy fejfájása, gyomorégése, epegörce, magas vérnyomása a régen beteg és épp áttörni készülő appendix következményei voltak, és nem is kellett újra felhúzni a nadrágját, mert már gurították késirányba.

Tizenkét tehén - de már három-négy is - azt mutatta, hogy a betegnek a szükségesnél eggyel több szerve van. Jeles kartársam hajlandó volt szükség esetén a petefészkek helyett egyelőre az epehólyagot vagy a mandulákat eltávolítani, de nagyjából megmaradt az első, ihlet adta kórisménél. (ENLH)

Az is előfordul, hogy a beteg nagyon nyög, meg-megáll a szívverése, a kisgyerek elsápad, ajka kék lesz . . . hogy éjjel vért hány egy öregember, hogy megpattan egy visszér . . . akkor kocsit, autót kell keríteni, s be, de gyorsan, **a kórházba!** A kórház nagy, téglából épült, röntgenmasinája van, és rózsafüzér lóg a kedvesnővérek övéből. Aki ott nem gyógyul meg, - legalább egyenesen a mennyországba megy.

Ott az az első, hogy egy magasan függő üvegből folyadékot eresztenek a beteg vénájába. Ez a "serum", egy csodafolyadék, életben tartja a beteget, amíg keresik az orvost. Aztán mindenkit megröntgeneznek, hadd lássák, mi van belül. Közben a kedvesnővérek vígan szurkálják a beteget, ellátják minden jóval; vitaminnal, penicillinnel, fájdalomcsillapítóval, altatóval. Van beteg, aki mindezek után, vagy dacára, néha meggyógyul. Miért ne? A kórház tudományos légköre, a gépek és a szentképek, gyógyfaktorok. Az orvos fehér köpenye, a kedvesnővérek fekete főkötője a lelken keresztül hatnak a fájdalmakra. Az is előfordul, hogy a páciens meghal. Akkor a számla kifizetése ellenében a hozzátartozók elvihetik a porhüvelyt.

A számla független a kezeléstől s a család pénzkészletétől. Kiteheti egy tehén, három tehén, egy erdő árát. Ki kell fizetni, mert ez becsületbeli adósság. Ameddig nincs kifizetve, a halott nem lel nyugalmat. A kifizetett számla adja meg a megboldogultnak azt a tudatot, hogy családjá szerette. Az etruszkok szépen kifestették a halott kamráját, a rómaiak műkincseket raktak a szeretett halott máglyájára, amíg a törvény meg nem tiltotta - völgyem temetéseinek a kórházi számla ad fényt. (ENLH)

Praxis

Praxisom akkor javult, amikor egy ideig magam is feküdtem a szívem miatt. Hozták a szívbetegségeket. "Neki is volt, most biztosan megtanulta" - mondták. (VVV)

Láz és fekély ellen küzdeni mindenütt egyforma nehéz, aggkor és halál ellen harcolni mindenhol egyformán kilátástalan. Itt a beteg s az orvos közt ..... még a parasztnak a városi ember elleni jogos bizalmatlansága, a régi lakosnak az új elleni ellenszenvé, az idegenszerűség gátlása is áll. **A közel lakó orvos úgysem érhet sokat.** "Ha nem volna

számár, a városban maradt volna." Már maga az utazás is a gyógyuláshoz tartozik, mint régente a zarándokút. A Donna Irma-iak lemennek Tenente Gregorióba, az ottaniak a blumenauai orvosokban bíznak, szerencsájukra - mert a blumenauiak maguk, ha megijednek, São Paulóba repülnek. (Onnan már csak az államelnökök, kormányzók és milliomosok repülnek tovább New Yorkba vagy Londonba.) (VVV)

....Ez a **patika, az orvosi rendelő, az ambulatórium, a laboratórium**. Itt a beteg elvárja, hogy: a vortice ad hallucem, feje búbjától a lábújjá hegyéig mindenre legyen orvosság . . . pontosabban: a gyerekek fejekcémájától a nagy lábujj körme alatt ülő homoki bolháig mindent itt kell rendbe szedni, s nemcsak tute, cito, iucunde - biztosan, gyorsan, kellemesen -, mint ahogy ezt Celsus követeli, de olcsón is, mert pénzt se ültetni, se aratni nem lehet. Nehéz volna elmondani, mi mindent várnak el tőlem, könnyebb felsorolnom, mivel nem kell foglalkoznom: a vakbél és a lélek nem rám tartoznak. (VVV)

Óvatos pacienseim megkérdezik: "Tud receptet olvasni? Csinált már kenőcsöt? Tud injekciót adni?" Nehezebb az ilyen kérdésre felelni: "Azt mondja, orvos . . . hát akkor magyarázza meg, hogy van az: amikor nem voltam férjnél, mindig lányokat szültem, most, hogy férjnél vagyok, csupa fiút kapok . . . miért?" (VVV)

Pár napja **egy fiatalember** járt nálam, egyenesen megkérdezett: "Ért maga női bajokhoz?" Nem szívesen játszom az egész orvostudomány mindentudó doktorát, de azt mondtam: "Igenis, női bajokhoz is értek." "Jó, akkor kezdjük, de gyorsan! Múlt héten Rio do Sulban jártam, ott felszedtem egyet. Éget." (VVV)

Hogy **mi kelt bizalmat**, mi nem, azt nem könnyű kitalálni. Egy paciensem egyszer bejött a dolgozószobámba, már nem tudom, miért. Meglátta nyomorúságos hárompolcnyi könyvtáramat. "Az új doktor nem sokat ér - újságolta aznap este mindenkinek, akivel szóba eredt. - Ott voltam a szobájában, s tudja, mi van ott? Könyvek! Könyvei vannak! Még csak tanul!" (VVV)

Igazán sok mindent tanultam; ha mást nem, egy sajátos nyelvet. "A férjem mindig kibújik a nadrágból" - azt jelenti, hogy hasmenés elleni szert kell adnom. ("A férjem átugrál a kerítésen" - viszont nem jelent betegséget, azt sem, hogy kiváló sportember az illető; portugálból fordított mondat: azt jelenti, hogy hűtlen az ipse.) "Utazó aszpirin" rosszullat elleni antihistaminicum, "fogpor" kamillateát jelent - mert a kisgyerekek attól beteg, hogy fogzik, s akkor kamillateára van szüksége. De a teát keresztanyja fürdővizéből kell főzni. A "fehér balzsam" belülről használ, a "fekete balzsam" kívülről. (VVV)

Könnyebb egy város kapuit megnyitni, mint **házaik ajtaját**. Az itteni házak ajtaján nincs lakat, de idegen alig lépi át küszöbüket. Csak annak a szokásnak, hogy haldoklóhoz orvost kell hívni - mit szólnának különben a szomszédok? -, köszönhetem, hogy beengednek. A betegek, ameddig csak mozogni képesek, maguk jönnek a patikába. A gyerekeket hozzák. Ritkán van alkalmam a házakba lépni. (VVV)

Most már nagyjából tudom, **mit gondol a kolonista a testéről s betegségeiről**: az újszülöttnek cucli kell - "der Bico" - hogy elaludjon. Ha a piszokba esik, az anyának kell tisztára szopnia. Ha az anya szoptatás közben teherbe esik, a tej mérges lesz. Akkor tejport kell venni, mert az nem tehéntej, hanem gyári tej. Géppel gyártják. Ha a gyerek cukorkát eszik, kukacot kap. Van bélkukac és vérkukac. A kukacok a holdhoz igazodnak, kukacolaj csak fogyó holdnál használ. A felnőttek betegségei: az influenza, a vakbél és a tüdőgyulladás.

Az influenza ülhet a tüdőben, a hasban, de "néha megakad az orrban, és nem akar kijönni". Hallottam valakiről, "annak a fejébe szállt az influenza, fogta magát, otthagyta az öreg feleségét, s egy fiatal szőkével meglógott". A betegségek oka a meghűlés. A bőrbetegségek a vértől jönnek. Ilyenkor vértisztító tea kell. A hasfájást a máj okozza. Az asszonyok betegségeit az évek.

A gyerekek ekcémáira sárga virág főzetét teszik. A tökvirágtea a legjobb. Felnőtteknél hatásosabb a puszkapor ecetben vagy tejben. Reumánál mély lyukat kell ásni, olyan földet kell a fájó tagra tenni, melyre még nem süttött nap. Sebre, fekélyre káposztalevél, kréta, túró, savó, zsír kerül. A fopgép drága, de nagyon jó. Daganatra pálinkás rongy jön, sóval vagy só nélkül. Akinek a szomszédja olasz, hamar rákap a ricinusolajra. A serrán még nem felejtették el a reneszánsz orvosainak jelmondatát: "Qui bene purgat, bene curat." Az óvatosabbak "paptetűből" főznek tát, ezzel gyógyítják a májat és a vesét.

A csirkék mindenre jódtinktúrát kapnak, ha mégis megdöglenek, pestisük volt. A lovak gyógyszere a terpentinolaj. Aki ezt sem tudja, az menjen kapálni, abból világléletében nem lesz patikus. (VVV)

"Éjjelre kell egy kis szesz, ez osztja el a vizet a testben" - magyarázta nekem valaki. (VVV)

Nem panaszkodhatom (vagy: nem büszkélkedhetem) - kevés betegem van. **Nem vagyok híres orvos.**

A "kolonista" - ha beteg, teát főz magának narancslevélből, kakukkfűből, mentából. Aztán hashajtót vesz, bekeni a fájó testrészt zsírral, savóval, tejföllel. Ha az sem használ, a javasasszonyhoz megy, ráolvastat bajára. A sok minden után, vagy dacára, néha meggyógyul. Miért ne? A tüdőgyulladások, paratífuszok, bélhurutok nagy része minden kezelés nélkül gyógyul. A múlt század világhírű bécsi professzorai sem adhattak tüdőgyulladásos betegeknek mást, mint priznicet és teát. A vírusbetegségekkel szemben egyelőre mi is tehetetlenek vagyunk, mint a javasasszonyok. Aki lázas napok után feltápáskodik fekvőhelye kukoricalevél-matracáról, azzal a jó érzéssel ül ki a háza elé sütkérezni, hogy fájdalmain nem a patikus keresett (ENLH)

Lucia asszony felöltözve fekszik a díványon. Látom, mi szaladt le teste, napja homokóráján. Mégis meg kell kérdeznem, hogy van....

- Még meg szeretnék írni egyet-mást - mondja Lucia asszony. - Vannak apróságok, amelyekhez aligha fogok már hozzájutni. Az asztalkáról fölvesz egy csomó jegyzetet.

- Nézze - mondja nagyon nyugodtan -, itt van néhány jegyzet. Egyszer kidolgoztam a történetet, elküldtem egy folyóiratnak, elfogadták, de az utolsó percben mégsem merték hozni. Most nem érek rá újra megírni az egészet. De talán érdekli, vigye el így.

Rosszul hangzott volna, ha azt mondom: nem sürgős, ráér. Félénken mondtam:

- Legközelebb visszahozom.

Ez se hangozhatott jól - minden a hangsúlytól függ! Talán az a sejtés is benne volt, hogy a legközelebb a tiszteletdíjamért is hiába jönnek. Lucia asszony is így érthette, mert azt mondja:

- Sajnálom, tudja, hogy bankzárlat van. Egyelőre nem tudunk elszámolni. - Olyan hálás vagyok, hogy ő intézte el a témát, hogy megkönnyebbülve, majdnem vidáman mondom:

- Semmi baj. Nem fontos. Ami a görcsoldót illeti . . . - társalgó hangon elsiklom a következő alkalom témája mellett. Elindulok, és meggyőzően mondom:

- Viszontlátásra!

Diana még Lucia asszonynál is jobb pszichológus. Szólnom sem kell, a hangsúlyomra sem kíváncsi, és már kérdi:

- Semmit sem adott?

- Egy történetet adott. Jegyzetekben. Várj. Felolvasom uzsonna helyett.
- Vacsora helyett is - mondja minden kétséget kizárva Diana. (R1943)

Orvosi praxisomban megszoktam, hogy ide-oda küldjenek. Labda vagyok betegeim kezében, ők képviselik sorsomat. Egy darabig osztom fájdalmaikat, értük aggódom, velük élek . . . aztán továbbhajtanak valakihez, akinek szintén neuralgiája vagy visszere van. Új meg új környezetbe jutok, néha úgy érzem, hogy színész vagyok, és új darabot kell tanulnom, más szavakat kell mondanom. Itt azt kívánják, hogy tudós képpel mondjak szakértő véleményt, hogy csak az ő háziorvosuk legyek és senki másé, amott, hogy norvégül társalogjak. A nagy Galenus büszkén vallja, hogy a császárt éppúgy kezelte, mint a rabszolgát - de beszélhetett-e egyformán mind a kettővel? Nem kellett szókincsét, idézeteit, gesztusait is úgy változtatnia, mint arkánumait? (R1943)

... arra gondolok, hogy **rossz pályát választottam**: ismeretlen ajtókon kopogni. Hány olyan hivatás van, amely nem kényszeríti ki az embert lakásából, irodájából, gyárából! Az orvos mindig ismeretlen ajtón lép be, ismeretlen emberekkel kell kapcsolatot találnia, ismeretlen lakások útvesztőiben kell ajtót, ágyat, ismeretlen konyhában fecskendő kifőzésére alkalmas edényt keresnie. Belefáradtam abba, hogy idegenbe járjak - az ismeretlen lakások útvesztőibe. Még ha pszichológus volnék! Mennyi beszélgetést, gyónást, reménytelen analízist takarítanak meg magamnak, ha elmennék a paciensem lakásába! De nem vagyok lélekbúvár, én a testi fájdalom ellen harcolok, halott testet, eleven lelket nem akarok boncolni. (R1943)

Még legszívesebben **akkor fizet a beteg**, ha a diagnózis késik, és gépek meg üvegek keresik a fájdalom okát, vagy ha az orvos legalább végigkopogja, végignyomkodja testét . . . (R1943)

....Hátha kapok valamit. Hús vagy harminc látogatás **honorárium**a esedékes. Nem tudom, végül már föl sem írtam. Betegeimmel együtt szenvedek, s az együtt szenvedés - Dianával is valahogy így vagyok - összeköt. Végül annyira megbarátkozom betegeimmel, hogy nem tudok visszazökkenni abba a távolságba, hogy pénzt kérjek tőlük. Jó a boltosnak, akit asztal választ el vevőjétől - vagy annak az orvosnak, aki szintén az asztal mögül nézi páciensét, megvizsgálja a laboratóriumi leleteit, mint az iratokat vizsgáló rendőr, bemerül a beteg röntgenárnyékába, és mint egy messzire induló levelet, megírja a receptet - és pénzt kér!

Én a beteg ágya mellett ülök, ráérek, mert korból és időből kilépek, ha betegszobába lépek. Megbeszélem vele a helyzetet - nem a nagy és általános káosz helyzetét, hanem az ő privát mikrokáoszát, a szavaiból, a leírt érzésekből, a mozdulatokból alkotom véleményemet, feladom orvosi méltóságomat, csakhogy minden fájdalmát pontosan visszarezegtessem saját idegeimen. Alázatos szolgájjá válok, elintézem apró teendőit, melyeket nem bízhat másra, teát főzök neki, szappant vásárolok, petrezselymet hozok a leveséhez, s végül már nem beszélünk orvosi tiszteletdíjról. (R1943)

..... nem vasalhatom be **tiszteletdíjaimat** Königné biztos fölényével. Öregembernél az emlékek megtörik a jelen diktatúráját, évekkal terhelt túlteszik magukat a perc követelményein. Még tudom, hogy nyújtotta Anyám a borítékba zárt bankókat púpos, szakállas, kertitörpeszerű, jóságos csodatevő gyermekorvosunknak: mindkettőjüknek kínos volt a gesztus, mellébeszéltek, valahogy úgy tűnt el a boríték, mint a kémfőnöknek átnyújtott titkos jelentés. Könignét, aki itt született, itt nevelte fel három gyermekét, nem ijeszti ilyen nappali kísértet. Megtanulta, hogy mi a láz, hogy a láznak jó a pencillin, hogy a vállak s a háta fájdalmai elszunnyadnak a novocaintól. Elmege a beteghez éjjel is, az erdőn keresztül

mezítláb, meggyújtja az olajmécsest, tüzet rak, kifőzi a fecskendőt, kezet mos, teszi, amit tenni kell, és mielőtt hazamenne, kijelenti: számolunk! Rendszerint nincs pénz a háznál. Hogy is kerülne pénz a Serra magasságában húzódó fennsíkra - oda, ahol a madár se jár? (Ha nem görbe csőrű tukán vagy óriási barna bagoly az illető.) Königné nem csügged el: hóna alá kap egy malacot, vagy vállára vet egy zsák morzsolt kukoricát. Úgy köszön el, úgy megy az erdőn keresztül haza, kapálni. (ENLH)

Egy fiatalemberhez hívtak, akinek erős fájdalma volt: a mellkasa fáj pokolian - mondta. Egyszerű eset volt: lázmentes beteg, nem köhög, nem volt tüdőgyulladás, a fájdalom pontosan követi az egyik bordaközi ideget . . . Semmi baj, mondtam - intercostalis neuralgia. Feküdjön melegben, vegyen be egy fájdalomcsillapítót. Megköszönték, megkérdezték, **mivel tartoznak**. Egy fél percig számoltam: a pastasciutta adagja egy líra volt a posta mögötti kifőzésben . . . nagyon összeszedtem magam. Ötször fogok enni - gondoltam, ötször fogok megszabadulni egy varázsszó árán, órákra megszabadulni a májamat rágó keselyűtől! Öt líra! - mondtam nagyon komolyan. Rögtön megadták, szép, békebeli ezüst ötlírásban, olyanban, melyet a vendéglős hozzá szokott verni a márványlaphoz, nem szól-e belőle ólom. - Kérem, maradjon még, mondta a beteg apja. Nagyon féltünk, hívtunk egy professzort is, ő is rögtön itt lesz. Talán beszélgethetnének. - Jött a tanár. Megkérdezte, lázas-e a beteg, volt-e tüdőgyulladása, köhög-e, ujját végighúzta a fájó idegen, és nyugodtan kijelentette: intercostalis neuralgia. Felkelt az ágy mellől, és azt mondta: tartsák melegen. Adjanak fájdalomcsillapítót. Akár egy színházi próbán, úgy ismétlődött a jelenet. Az apa tőle is megkérdezte: mivel tartozunk? Úgy láttam, a tanár is gondolkodik, de csak egy pillanatig. - 50 líra - mondta. Rögtön megkapta. Egymás mellett mentünk le a lépcsőn, és szertartásos fejbiccentéssel búcsúztunk. Utána órákig sétáltam a Pinción, és gyakoroltam - megpróbáltam ezzel a meggyőző kijeléssel kimondani egy számot . . . de nem sikerült....(R1943)

- Szent Katalin birodalmának egy polgára jön hozzám, gyermekével a karján.

Lassan jön, húzza a lábát. Reuma? Akkor nem jönne gyerekével. Ha gyerekkel jön, a gyerekek fáj a hasa. Ha a gyerekek fáj a hasa, legalább három napja fáj, ma végigüvöltötte az éjszakát, és szülei nem tudtak aludni, különben ma is cukros kamillateát kapna.

Tapasztalt, erdőbéli orvos már távolról diagnosztizál. Annál is inkább, mert betegek nehezen szolgálnak pontosabb tájékoztatással.....

- Mi baja a gyermeknek? - kérdezem.

- Semmi, hála Istennek.

Máris megbuktam.

- A gyereket csak úgy hoztam. Nekem lőttek éjjel a lábamba söréttel!

Diagnózist változtatok. Akinek éjnek idején söréttel a lábába lőnek, az nem páciens, hanem csirketolvaj. Akad bőven. Nekem a legszebb kakasomat lopták el a múltkor. Sherlock Holmes már tudná, én csak sejtem, hogy ez a jóember járt nálam is. Itt az a szokás járja, hogy a szülő nőt negyven napig tyúklevessel etetik, s akinek nincs tyúkjá, jó lelkiismerettel lopni megy.

- Nagyon jó ember lehetett, aki a lábába lőtt! - mondom páciensemnek, s nézem, hol vágódott be egy-egy sörét.

- Miért?

- Mert ha rossz ember lett volna, magasabbra céloz! Akkor vége lett volna az éjszakai tyukászatnak!

Páciensem nem sértődik meg. Hiába tagadna. Csak sóhajt. Egyszerre tisztábban látom a helyzetet.

- Azért lőtt a lábába, mert azt gondolta, elég lesz. Így is kisül, ki járt a tyúkretretnél, és reggel értesíti a rendőrt. Páciensem elárulja az utolsó titkát is:

- Ezért hoztam a gyereket! Hogy az emberek azt higgyék, a gyerek miatt megyek az

orvoshoz!

Ennyi bölcsesség előtt meghajlok, és hozzálatok rendbe szedni kakasom tolvajának a lábát. Anélkül hogy felnéznek, még megkérdem:

- Fog . . . még egyszer kakast lopni . . . tőlem?

- Soha - ígéri.

Igen. **Ez is tiszteletdíj.** (ENLH)

"Munkának" általában **fizetett tevékenységet** szoktak nevezni. Ennyiben a rövid, "patikámban", vagyis a földszinti szobámban töltött negyedórát aligha szabadna másnak, mint időtöltésnek nevezni. Csak nem kérhetem egy fél zsák kukorica árát a kis kölyök füléből kihúzott kukoricaszemért? A disznót attól, akinek a kan felszakította a hasfalát?

Meggyógyított betegnek úgyszemint írhatok olyan számlát, amelytől egy gyászoló gyülekezet megilletődne . . . s mit adhat cserébe az, akinek a húsából kihúzott faszilánkot nyomom a markába? Rendszerint még a "köszönöm" szócskát sem én kapom. Egy világűrbe küldött hál' istennek-vel jelzi a meggyógyult, hogy érez némi különbséget az előbbi és a szálla nélküli lét között. A szemből eltávolított idegen testért rendszerint Szent Lucia képe kap három, esetleg fél tucat gyertyát. (A fogorvosi honorárium Szent Apollónia fényét szokta emelni.) (ENLH)

Munkám - ha már ilyen patetikus szóval illetem tevékenységemet - abból áll, hogy pókcspépeket kezelek, tavalyi, már fás páfrányszilánkokat húzok ki a talp bőre alól, a rizsaratas idején rizsszemeket keresek a szemhéj alatt, ha megérett a bab, babszemet szedek ki kisgyerekek füléből, orrából, hangosan üvöltve szidom a szülőket, akik addig dolgoztatják a hatéves gyereket dohánylevelekkel, amíg halálsápadtan összerogy a dohánymérgezésről, orvosságot adok a gyerekeknek, ha már az orrán mászik ki a bélféreg - kevés tudománnyal, apró mozdulatokkal nyúlok egy-egy szenvedő testrészhöz. (ENLH)

....van egy valóság, ... a szerep valósága. **Orvos is vagyok**, ... ha hívnak, le kell tennem a tollat.

Valahogy így érezhette magát Aladdin lámpásának a szelleme - gondolom. Csendben ült, gondolkozott a rozsdás lámpában. Egyszerre csak valaki megdörzsölte a lámpát, és vége volt a nyugalmanak, ki kellett szállnia a lámpából, kincseket kellett keresnie, elrabolt leányzót visszaszereznie, bösz kényurat kellett leraknia tengeren túli szigeten . . . Szegény dzsinn sohasem lehetett egészen nyugodt . . . ha történetesen ő parancsolhatott volna egy szellemrabszolgának, azt mondta volna: rejtse el lámpámat jobban!

Ha faházamnál tenyerébe csapkodva bebocsátást kér egy páciens, ki kell dugnom fejemet, és meg kell kérdeznem ibériai nyelven:

- Mit óhajtasz, uram és parancsolóm?.....

..... Munkája végeztével Aladdin dzsinnje visszatér a lámpába. Talán azzal tölti idejét, hogy a Korán mondatait nem hosszúságuk, hanem értelmük szerint csoportosítja . . . így könnyebben telik egy évszázad. Én visszatérhetek a másik valóságba, melyből a munka tűnik játéknak, a hivatás szerepnek, tovább róhatom az itt-ott megszakított tintavonalat a papirosra, remélvén, hogy ezt valaki nagyon messze lefordítja szavakra, a szavakat gondolatra, s cserébe másfajta tintavonalakat fog róni egy jobb ív papírra. (ENLH)

Orvostudomány

A **középkori orvosok** így mondták a kétségbeesés pillanataiban: még Galenus, az orvosok fejedelme sem menthette meg apját a haláltól. (Apám)

1938-ban kezdtek megváltozni a fogalmak a baktériumok meggyilkolásáról. .... a **szulfamidokról** van szó. Most kezdik a Pasteur Intézet tudósai - Trefnel, Nitti és Bouvet - megmagyarázni, hogy hat ez a bűvös szer, amely a vérmérgezést éppúgy gyógyítja, mint Vénusz Istenasszony gonosz ajándékát. Eddig az ember ölni akarta a baktériumot - mint ahogy tigrist öl. De elfelejtette, hogy saját sejtjei sokkal érzékenyebbek, mint a bennük ülő ellenség. A fertőtlenítőszerrel telített vér kevésbé tud megküzdeni a mikroorganizmusokkal, mint anélkül. A szulfamidok csodaszerek: nem ölnek. Csendesen lefegyverzik a gyilkost: elveszik kapszulapáncélját, semlegesítik mérges váladékait, s aztán a test már elbánik vele. Nagy, érdekes tapasztalat: nem mindig a gyilkos fegyver a legbiztosabb. Nehéz megérteni. Gyilkos állat az ember. (R1938)

- A különbség a **gyógyszeripar és a patika** közt döntő: a gyógyszeripar tönkremenne, ha csak a betegek vásárolnának orvosságot. Vagonszám kell aszpirint etetni az egészségesekkel. Az emberiség többsége testben ép, csak a betegek nem lehet nagyipart alapozni. A patika, az más. Ott már tönkre is ment az, aki az épeszűekre épít. Ott a paranoiásoké a terep, mert ők kerítik hatalmukba a hülyéket! (R1938)

... éjjel Jurics is elindult. .... Amint reggel lementem a fecskendővel, már gyertyák égtek az ágya mellett. ....

Miért halt meg?

Boncolásnál sokszor gondoltam erre, ha szétroncsolt tüdőt, rákos májat láttam: értem, hogy meghalt. De miért ma? Miért nem tegnapelőtt, amikor már éppen olyan beteg volt? Mi történt az utolsó percben? **Mi volt a halál igazi oka?** (R1938)

Az ember májában van egy furcsa anyag, a glikogén. Claude Bernard, a múlt század nagy fiziológusa fedezte fel: ebből a test szükség esetén igen egyszerűen és gyorsan cukrot gyárthat. Az izommotor benzinje a cukor. Németh László beszélt először **lelki glikogénről**: arról a szépről s jóról, amelyből éhes és fáradt órákban cukrot gyárt a szenvedő test.

Ha azt kérdelem magamtól, mi tartotta bennem a lelket a vak életösztonön kívül, azt kell felelnem: a lelki glikogénom. (R1938)

. . . fogtam a vérnyomásmérőt, és elindultam házról házra vérnyomást mérni. Sokhelyt kidobtak, de legtöbbször megengedték, hogy megmérjem vérnyomásukat, és adtak valamit. Megkerestem az ebédemet, vacsorámat; az emberiség nagy, egészséges többségére támaszkodhattam . . . **a betegek kevesen vannak**. Az ipar már régen tudja ezt, vitamint, kalciumot, nátha elleni gyógyszereket gyárt az egészséges tömegeknek, és esetleg ráfizet a kevés, de valódi betegeknek gyártott valódi gyógyszerre . . . (R1943)

Ritkán írok fel gyógyszert a betegeimnek. Azt mondom nekik, mézzék az eget, nézzék a világot a hegy csúcsáról – és ettől sokan meggyógyulnak. (Lynne Sachs filmben)

.... **közelebb állok a régiekhez**, akik Auenbrugger és Laënnec előtt még nem érintették meg betegüket, hanem beszélgettek vele. Úgy érzem, a betegség olyan bűn, amelyet a páciens előbb-utóbb bevall, ha helyesen kérdezzük, és ha figyelmesen napfénynél nézzük.... (R1943)

A **betegszoba** mindig barlangszerű, a szenvedő ősemlék elbújik, keresi az odút, a falak védelmét, és őszintébb lesz. Orvosnak lenni írónak való mesterség - gondolom -, a betegek néha igazi történeteket is fonnak betegségük történetébe, az írónak nem kell izzadva

történeteket hazudnia; lophat. Írónak, barlangkutatónak, értő és élesszemű embernek gyönyörű pálya az orvosi, legalábbis addig, amíg a betegek száma, sőt fájdalma is helyesen van adagolva ..... (R1943)

Az orvos szeme legyen bizonyos mértékig röntgenképességű, s nézzen vele, ujjá legyen olyan érzékeny, mint a hőmérő és érintsen - az eleven test ismerője ne mondjon le egészen régi méltóságáról a gép javára. (R1943)

.....**a beteg a műszert többre becsüli orvosánál**, jobban fizeti. Igaz, hogy a műszerek megtakaríthatják a gondolkodás drága perceit, de azt hiszem, és ezért tartok ki csökönyösen időszerűtlen gondolataimnál - végül értékesebbek lesznek az embernél. Számptalan szükségtelen és negatív lelet a gépbe vetett bizalom ára, a "semmi baj" helyett stilisztikai remekeket kap a szenvedő, amelyekben a hiábavaló keresés érdekes kutatómunkának tűnik. (R1943)

Betegségek

..... közös betegség is egyesít. **Migrénesek vagyunk!** Nincs, ami embereket jobban egyesítene a közös fájdalomnál.

... A Migrén Társaság tagjai minden szabadkőművesnél titoktartóbbak. Még ha kívánnák is, se mondhatnák el a be nem avatottaknak, hogy van az, ha a fájdalom jéghideg törével az agyba szúr, ha függönyt von a szenvedő és a világ közé, ha megállítja, vagy körhintára teszi a gondolatokat, ha az akaratok közül már csak egyetlenegy marad meg: nem szenvedni!

A migrénes többet tud, mint az, aki éhezett: nemcsak azt, hogy a vers és zene az ebéd utáni világ játékszerei - azt is tudja, hogy maga az ebéd a fájdalommentes lét igénye. Az ember csak akkor él, ha nem szenved. Semmi se fontos, a robbanó napok sem fontosak - csak az fontos, hogy véget érjen a fájdalom.... Mindenki, aki szenved, tudja: érdekes, hogy még vannak, akik a fájdalomban valami harapós és alapjában véve hasznos házörzöt látnak! Ha az ebéd nélküli és a jóllakott világnézet összeférhetetlenek, a szenvedők s a nem szenvedők sem fogják megérteni egymást soha. Csak segítsenek a nem szenvedők, de hallgassanak!

Mi ellen véd, mit jelent a fejfájás? A halott agyából már régen eltávozott. A kórboncnokok kése, górcsőve hült helyét sem leli: még bottal üthető nyomot se hagy! Az erekben ült volna? Tárgultak? Szűkültek? Miért tört a fájdalom egy álmon keresztül a koponyába? Miért tűnt el egyszerre két egyforma perc között?

A fejfájásról csak olyan könyvet lehetne írni, melyben minden mondat után kérdőjel áll.

A szenvedő, ha felelni nem tud, kérdez. Ha nincs orvossága, mesél, panaszkodik. A leírás valahogy enyhíti a fájdalmat. Az író azokról szól, akik megsértették, és keresi az olvasót. Aki átment egy fejfőrcsrohamon, egy Wagner-trilógiaszerű szörnyekben gazdag, értelmetlen lármától kísért lázálmom, el akarja mondani . . . és csak az hallgatja meg, akiben magában is tombolt a lázadó agyrész.....Königné és én ugyanilyen szenvedéllyel beszélünk a görcs, a szédülés, a tehetetlenség rajtaütéséről. Lekicsinylően szólunk a kis fejfájásról, amely már reggeli közben szétfoszlik, komolyan a halálszínűről, a már minden mindegy állapotról. Ilyenkor már csak az órát bámulja (akinek órája van), és csak az elmúlt perceknek tud még örülni. (ENLH)

A nagy távolságokon keresztül is találkoznak néha emberek..... Vannak, akik megtudják, **hol vannak azok, akik az ő betegségükben szenvednek** . . . volna valami, ami jobban egyesít, mint a közös fájdalom? Vannak nagy és exkluzív társaságok: a Cukorbeteg

Egyesülete, az Epileptikusok Társasága . . . ott talál vigaszt és megértést, akit a szívtelen Makkegészségesek kitalálnak. A Multiplex Sclerosis Society azoké, akik nyitott szemmel vonulnak az élőhalottak útján. Kasztoknak, osztályhatároknak nincs értelme, a betegség éles határvonalakat rajzol. Tagja vagyok a Brit Migrén Társaságnak, s büszkén viselem jelvényét: sápadt, hidegen verítékező fejemet. (ENLH)

Vannak szörnyű és értelmetlen berendezések, melyeknek ezer átka mellett egy apró előny is áll. Nincs értelmetlenebb szerv, mint **a fájdalom** jelzője s felnagyítója ideg- és agyrendszerünkben. Vérmérgezés, leukaemia, cukorbetegség megölnek, de a fájdalom nem jelzi őket. Fogfájás, neuralgia, migrén nem jeleznek semmit, de az őrületebe hajtanak. A ráknál a fájdalom csak azt jelzi, hogy túl késő segíteni. A neurinómák őrüjítő fájdalma semmit sem jelez. Ha nem volna fájdalom, nem lehetett volna korbáccsal piramisokat építtetni . . . de van egy kivételes eset, amelyben a fájdalom hasznos: aki nem ismerte a tüzet, s bedugta ujját, kihúzza, mielőtt elégett volna. (ENLH)

ENLH – Egy nap a láthatatlan házban

VVV – Völgy a világ végén

NM – A Nagy Medve a tengerbe fúl

R1938 – Róma 1938

R1943 – Róma 1943

Apám - Családtörténeteim